

КИТАЙСЬКА КОНЦЕПЦІЯ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ ТА ЇЇ ЗАГРОЗИ ДЛЯ УКРАЇНИ

¹Валентин СТАФІЙЧУК, ²Володимир МАТВІЄНКО, ³Наталія МАТВІЄНКО

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
¹valikosta@ukr.net, ²ozero11@knu.ua, ³rika11@ukr.net

Анотація:

На відміну від домінуючого серед українських науковців позитивного погляду на роль і місце Китаю у сучасному світі та україно-китайське співробітництво, у статті окреслені загрози від «мирного піднесення КНР» та необґрунтованого захоплення розвитком відносин з ним. Офіційний курс і риторика китайських лідерів протягом десятиліть залишаються практично незмінними, проте реальні кроки вказують на зовсім інше наповнення зовнішньої політики на сучасному етапі. За розмовами про «спільну долю людства» і багатополарний світ прослідковуються активні дії Китаю, спрямовані на зміну наявних правил світоустрою на свою користь. Китай дуже активно формує власну зону впливу на основі кооптації, примушування та приховування і використовує для цього увесь арсенал узалежнення.

Подальша тісна співпраця з КНР суперечить цивілізаційним орієнтирам нашої держави щодо розвитку демократії; взаємовигідних стосунків з ЄС, НАТО, США, Великою Британією; дотримання прав людини. У стосунках з Китаєм також криється небезпека деіндустріалізації, сировинної спеціалізації, технологічного та кібернетичного шпигунства, корупційних схем тощо. Беручи до уваги довгострокові національні інтереси України та реальні кроки Китаю на міжнародній арені, ми не можемо бути в ранзі стратегічних партнерів, проте можемо розвивати стосунки відповідно до національних інтересів України та з урахуванням численних китайських загроз.

Ключові слова: Китай, Україна, китайська загроза, багатополарний світ, міжнародні відносини.

THE CHINESE CONCEPT OF A MULTIPOLAR WORLD AND ITS THREATS TO UKRAINE

¹Valentyn STAFIICHUK, ²Volodymyr MATVIENKO, ³Nataliia MATVIENKO

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
¹valikosta@ukr.net, ²ozero11@knu.ua, ³rika11@ukr.net

Abstract:

In contrast to the positive view of the role and place of China in the modern world and Ukrainian-Chinese cooperation, which is dominant among Ukrainian scientists, the article outlines the threats from the “peaceful rise of the PRC” and unjustified enthusiasm for the development of relations with it. Chinese leaders’ official course and rhetoric have remained practically unchanged for decades, but real steps indicate a completely different content of foreign policy at the current stage. Talks about the “common destiny of mankind” and a multipolar world are followed by China’s active actions aimed at changing the existing rules of the world system in its favor. China is very active in forming its own sphere of influence based on co-optation, coercion, and cover-up. Currently, it is using its entire economic and political arsenal to make the countries of the Global South dependent, especially the participants of the “Belt and Road” initiative. In the South China Sea, it is already using the “Strategy of Three Wars” to dislodge its opponents.

The real content of Ukrainian-Chinese interaction, China’s position regarding the Russian war against Ukraine, and its actual support of the aggressor no longer correspond to the status of a strategic partnership. Further close cooperation with the People’s Republic of China contradicts the civilizational guidelines of our state regarding the development of democracy; mutually beneficial relations with the EU, NATO, the USA, and other partners that supported Ukraine in the war with Russia; observance of human rights. In relations with China, there is also the danger of deindustrialization, transformation into a commodity appendage, technological and cyber espionage, debt traps, corruption schemes, persecution of opponents of the Chinese government, etc. Considering the long-term national interests of democratic Ukraine and authoritarian China, we cannot be in the rank of strategic partners, but we can develop relations in accordance with the national interests of Ukraine and taking into account the numerous Chinese threats we mentioned.

Key words: China, Ukraine, Chinese threat, multipolar world, international relations.

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2024.91.6-18>

UDC: 327.8(510+477)/911.3:32

Вступ. «Спільна декларація про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР» (2011), «Спільна декларація України і Китайської Народної Республіки про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства» (2013), «Стратегія національної безпеки України» (2020) та «Стратегія зовнішньополітичної діяльності України» (2021) подають відносини України і Китаю як відносини стратегічного партнерства. Дійсно, нині Китай є однією з найвпливовіших у політичному та найпотужніших в економічному, технологічному, військовому тощо відношеннях держав у світі й активно формує довкола себе світовий полюс, який позиціонує як альтернативу демократичному Заходу. Він також є найбільшим партнером України на ринку товарів та одним з найбільших на ринку послуг, зацікавлений можливостями українського сільськогосподарства (створення так званих «закордонних продовольчих баз»), технологіями в оборонно-промисловому комплексі і ракетно-космічній галузі, транзитними можливостями, освітнім і науковим потенціалом та інвестуванням у ці сектори.

Водночас період, коли світ захоплювався китайським «економічним дивом» і щиро сподівався, що економічні успіхи призведуть до демократизації Китаю всередині або хоча б дотримання ним загальноприйнятих норм і правил гри на міжнародній арені, стрімко відходить у минуле. Китай традиційно розглядав і після повномасштабного вторгнення росії у 2022 р продовжує розглядати Україну як частину «сфери російських інтересів» та транслювати російські наративи в оцінці російської війни проти України. Він не підтримує санкції проти агресора, а навпаки, відповідно до своїх національних інтересів, нарощує різноманітну взаємодію з ним. Наприклад, у 2022 р обсяг взаємної торгівлі сягнув 190 млрд дол США, тоді як у 2021 р він становив 141 млрд дол США (International Trade Centre, 2022); у 2023 р взаємний товарообіг взагалі перевищив 240 млрд дол (NV, 2024). По суті, Китай спонсорує агресора, адже за рахунок двосторонньої зовнішньої торгівлі товарами у 2022 р росія отримала 38 млрд дол, не засуджує його дії на рівні ГА та РБ ООН, виступає проти розширення НАТО та звинувачує Захід в «українській кризі».

Проте, навіть у нинішніх умовах, в Україні є багато прихильників розширення співпраці з Китаєм, які закликають звільнити її від політики (Audit..., 2016, С. 54), чомусь «забуваючи», що в авторитарних комуністичних суспільствах, яким і є Китай, абсолютно все проходить крізь призму політики. Тому *головним завданням* цієї статті є аналіз сучасної зовнішньої політики Китаю і методів її впровадження на міжнародній арені та означення на основі вивчення досвіду інших країн китайських загроз для України. Побіжно ми дамо відповіді на низку запитань: яке місце відведене Україні в китайській концепції багатопольярного світу; наскільки співпраця з авторитарним комуністичним режимом КНР відповідає стратегічним інтересам

демократичної України; чи відповідає реальне наповнення двосторонніх відносин статусу стратегічного партнерства; чи взагалі потрібно Україні підтримувати стосунки з Китаєм?

Теоретичні основи. Теоретичним підґрунтям цієї статті слугували дослідження сучасного місця Китаю у глобальному просторі та україно-китайських відносин як українськими, так і зарубіжними авторами. Одразу зазначимо, що у той час як у США, Великій Британії, Японії, Південній Кореї, Тайвані (Україна не визнає незалежності), Індії, Австралії тощо ще в 90-х роках ХХ ст активно обговорювалася і наповнювалася теорія китайської загрози, в Україні Китай, дуже часто через призму російських публікацій і наративів, традиційно сприймався як рівноправний партнер, який не несе жодних загроз. Українські дослідники продовжували писати «про бажання КНР вибудувати рівноправні стосунки з багатьма країнами світу на основі спільних цінностей, які б запобігали конфліктам, полегшували взаємну кооперацію, у тому числі в торговельно-економічній сфері» (Osypenko, 2022).

На думку В. Кіктенка (Kiktenko, 2019), в Україні сформувалася потужна школа китаєзнавства, що представлена численними науковцями Інституту сходознавства ім. А. Кримського та Інституту світової економіки і міжнародних відносин (обидва у складі НАН України; останній працював у 1992-2013 роках); науково-педагогічними представниками вищих навчальних закладів Києва, Дніпра, Харкова, Львова, Краматорська, Івано-Франківська, Луганська (до російської окупації) тощо; членами громадської організації «Українська асоціація китаєзнавців». Результати їхніх досліджень оприлюднювалися як у наукових і науково-популярних часописах («Східний світ», «Сходознавство», «Китаєзнавчі дослідження», «Китайська цивілізація: історія та сучасність», «Україна – Китай»), так і на численних щорічних конференціях, симпозіумах, круглих столах. Левова частка цих публікацій була присвячена лінгвістиці, культурі, історії, філософії, освіті, економіці.

Більше публікацій, що дотичні до нашої тематики, запропоновані політологами, міжнародними оглядачами і журналістами у наукових та науково-популярних часописах («Регіональні студії», «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини», «Дослідження світової політики», «Українознавство», «Молодий вчений», «БІНТЕЛ. Журнал геополітичної аналітики» тощо) і засобах масової інформації.

Окремі аспекти зовнішньополітичної стратегії Китаю на міжнародній арені останнім часом висвітлювали І. Вишневецька-Черкас (Vishnevsk-Cherkas, 2016), М. Гримська (Hrymska, 2009), В. Кіктенко (Kiktenko, 2015b), М. Кононенко (Kononenko, 2016), П. Ленський (Lenskii, 2010), М. Таран (Taran, 2014), Л. Чупрій (Chuprii, 2022), О. Шевчук (Shevchuk, 2008) та інші. Про стан україно-китайських відносин у різних сферах писали В. Кіктенко і О. Дроботюк (Kiktenko &

Drobotiuk, 2021), І. Кіпсар (Kiptsar, 2006), І. Климчук і С. Орлов (Klymchuk & Orlov, 2021), З. Макогін (Makohin, 2011), В. Шамраєва (Shamrayeva, 2022) тощо. У вищезначених часописах представлені і дуже позитивні погляди китайських дослідників на двосторонню україно-китайську співпрацю в торговельно-економічній та політичній площинах (наприклад, Chzhan, 2017; Chzha, 2018; Li, 2018; Zhen', 2017).

На нашу думку, загалом українські дослідники всіляко популяризували Китай і поширювали позитивну думку про нього, інколи використовуючи для цього китайські гранти і підтримку, що цілком вписується в поширену китайську практику з формування позитивного іміджу КНР через сформовану мережу його прихильників. Дуже показовим є приклад з науково-популярним журналом «Україна – Китай», який активно поширював в Україні переважно прокитайські погляди і підтримувався Посольством Китаю. У 2022 р. фінансування припинилося і журнал на певний час перестав виходити, залишивши відкритими запитання Української асоціації китаєзнавців: чому на міжнародній арені Китай закликає відмовитися від «менталітету Холодної війни», але вперто зараховує Україну до «російської сфери впливу»; чому Китай так прискіпливо відноситься до проблеми Тайваню, але по факту визнає окуповані українські території російськими; як російська агресія вписується у концепцію «спільної долі всього людства» і чи варто вважати такою долю жителів зруйнованого росіянами Маріуполя; чи братимуть китайські судді участь у міжнародному трибуналі щодо військових злочинів росії проти України та багато інших (Open questions..., 2022). Ці запитання головно засвідчили, що не лише китаєзнавці, а й українське суспільство, виявилися невідповідними до такого ставлення Китаю до нашої держави, а, відповідно, завчасно не були обізнаними й із загрозами, що з ним пов'язані.

Отже, критичні погляди на використання Китаєм «м'якої сили» та загрози, які він несе окремим державам і світові загалом, серед українських дослідників є відносно нечисленими і почали активніше з'являтися лише після 2014 р.: С. Бульбенюк (Bulbenyuk, 2022), В. Кіктенко (Kiktenko, 2015a; Kiktenko, 2015c), Ю. Метелешко (Meteleshko, 2023), В. Ціватий (Tsyvatii, 2020) тощо. Про ризики співпраці з Китаєм для відносин України з США, ЄС і НАТО писали аналітики Центру «Нова Європа» (Hetmanchuk et al., 2020).

На жаль, у провідних наукових географічних часописах («Український географічний журнал», «Економічна та соціальна географія», «Вісник Львівського університету. Серія географічна», «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, серія Географія», «Часопис соціально-економічної географії» тощо) за останні 5 років китайська тематика у площині нашого дослідження практично відсутня. Можна зазначити лише, що Китай згадується в контексті геостратегічного позиціонування США та Японії (Yatsenko, 2022), або про більш давні, а відповідно вже неактуальні

з сучасних позицій, публікації, що висвітлювали стан україно-китайського, переважно торговельно-економічного, співробітництва (Prosvirina, 2010). Згадується Китай і при розгляді сучасного глобального світоустрою, політико-географічного положення і геополітичного становища України у статтях, навчальних посібниках, підручниках і монографіях, виданих географами (Dnistrianskyi, 2010; Dnistrianskyi, 2021; Lototskyi & Trokhymchuk, 2002; Tkachuk, 2007; Stafichuk, 2013 та інші). Зазвичай це є позитивний погляд на роль і значення КНР. Можливо тому, свого часу серед географів критично було сприйняте наше зауваження, що Китай не може бути серед пріоритетів української зовнішньої політики, як не можуть бути орієнтирами і стандарти, на основі яких Китай вибудовує внутрішнє політичне та економічне середовище і міжнародні відносини (Stafichuk, 2020).

Отже, про роль та місце Китаю у світовому господарстві й політиці та про україно-китайські стосунки в цих царинах до 2022 р. українські дослідники писали: а) не часто; б) переважно у позитивному ключі.

Тому, у відповідності до головної мети статті, більш корисною теоретичною основою для нас стали новітні публікації зарубіжних авторів, які критично оцінюють роль, місце і перспективи Китаю на міжнародній арені. Серед них: Д. Белл (Bell, 2023), К. Гамільтон і М. Ольберг (Hamilton & Ohlberg, 2023) Д. Єрґін (Yergin, 2022), Р. Росс (Ross, 2005), Ш. Макфейт (McFate, 2023), Г. Макмастер (McMaster, 2023), Р. Шарма (Sharma, 2018).

Методичні основи. У статті використані загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, історико-географічний, порівняльно-географічний, узагальнення статистичний тощо.

Інформаційними джерелами для дослідження виступили аналітичні звіти національних та міжнародних організацій (центру «Нова Європа», Української асоціації китаєзнавців, Міністерства закордонних справ України, Організації Об'єднаних Націй), статистичні дані Центру міжнародної торгівлі та Economist Intelligence Unit (EIU), матеріали наукових публікацій та періодичних видань.

Результати дослідження. Як вже зазначалося вище, часи, коли демократичний світ захоплювався китайським «економічним дивом» і вважав, що економічні успіхи призведуть до демократизації Китаю, стрімко відходять у минуле. Так само і сподівання західних країн демократизувати Китай шляхом його широкого залучення до міжнародних економічних зв'язків та інституцій зазнали абсолютного краху. Навпаки, Китай зумів використати як довіру західних політиків, так і прагнення західних компаній отримати надприбутки на китайському ринку, для посилення авторитаризму всередині країни і агресивного наступу на загальноприйняті принципи міжнародного порядку та демократичні стандарти. Комуністична партія Китаю (КПК) за останні роки ще сильніше «закрутила гайки» та ще жорстокіше стала поводитися з китайським суспільством: індекс демократії з 2012 по 2022 рр.

знизилися з 3.00 до 1.94 (The Economist Intelligence Unit, 2022), а запровадження системи соціальних кредитів по факту перетворило китайських громадян на рабів комуністичної системи. Зростання економічної, технологічної та військової потужності разом із посиленням залежності від Китаю численних держав світу зумовили перехід від роздумів до практичних кроків щодо втілення концепції багатопольярного [по суті – відновлення двопольярного] світу, де Китай буде одним із найвпливовіших [у недалекій перспективі – найвпливовішим] гравцем. Китайська зовнішня політика віднедавна стала більш наступальною у відстоюванні власних національних інтересів.

Сучасна концепція Сі Цзіньпіна вже особливо не приховує планів щодо повної перебудови нинішньої світової системи міжнародних відносин на свою користь. Проте реальні плани перетворитися на гегемона все ще завуальовуються: раніше – концепцією «гармонійного світу» і «мирного піднесення Китаю», яка активно пропагувалася Ху Цзіньтао, щоб переконати світ, що зростання економічної та військової потужності Китаю «не становить загрози миру і безпеці, а також не призведе до появи китайського гегемонізму» (Audit..., 2016, с. 8); нині – розмовами про «спільну долю людства» і багатопольярний світ (розвиток «світової системи в бік багатопольярності обов'язково має відбуватися в умовах гармонізації інтересів всіх країн» (Tapan, 2014, с. 17)). «Підтверджуючи принципи і цілі Статуту ООН (а саме мир, рівність, справедливість, демократія та свобода), Сі Цзіньпін закликав створити міжнародні відносини нового типу, серцевиною яких буде співробітництво обопільного зиску, і створити співтовариство спільної долі» (Audit..., 2016, с. 11). У своїх промовах він постійно наголошує, що, попри свою могутність, Китай ніколи не буде прагнути світової гегемонії, експансії і претендувати на зону впливу. Тобто офіційний курс і риторика китайських лідерів залишаються практично незмінними, однак реальні кроки вказують на інше наповнення зовнішньої політики на сучасному етапі, а віра у подібні заяви – це продовження багаторічного самообману в західних столицях.

Комуністична партія Китаю активно використовувала і продовжує використовувати стратегію кооптації, примушування та приховування «щоб посилити контроль усередині держави й поширити власний вплив на міжнародному рівні, приховуючи справжні наміри» (McMaster, 2023, с. 91). Зокрема, Китай розбудовує економіку «подвійної циркуляції», суть якої зводиться до того, щоб мало залежати від закордонних ринків, фінансів і технологій, а з іншого – посилювати залежність інших від китайського ринку. Навіть більше, він активно «використовує іноземні інвестиції та доступ до свого ринку, щоб заохочувати країни й іноземні компанії діяти в його інтересах і займати сприятливі позиції з чутливих питань» (McMaster, 2023, с. 113).

Лідери Китаю нині прагнуть створити сучасну версію системи залежностей, яку імператори колись використовували для встановлення влади над васальними державами (McMaster, 2023). Елементами

цієї системи, яка на даному етапі покликана «прив'язати» до Китаю якомога більше держав, є фінансовані та контрольовані урядом проекти:

- «Зроблено в Китаї – 2025» – розвиток високих технологій всередині країни з перспективою домінування на відповідних світових ринках, у т. ч. вимаганням або крадіжками у іноземних компаній, які прагнуть працювати на китайському ринку, інтелектуальної власності, ноу-хау, секретних технологій;

- «Пояс і шлях» – розбудова інфраструктури по усьому світу для забезпечення безперервної циркуляції товарів та сировини з і до Китаю. При цьому Китай віддає перевагу кредитуванню, а не інвестуванню, і таким чином заганає країни у боргові пастки та поширює корупцію для узалежнення іноземних урядів і підтримки ними китайської зовнішньої політики. Тому ініціативу «Пояс і шлях» можна вважати інструментом неоколоніалізму. Його вже відчули на собі Еквадор, Аргентина, Кенія, Ангола, Джибуті, Ефіопія, Малайзія, Шрі-Ланка, Мальдіви, Чорногорія, Киргизстан та багато інших держав по усьому світу (McMaster, 2023; Standish, 2021). Як зазначає Д. Єргін (Yergin, 2022, с. 212), «у рамках ініціативи Китай обіцяє партнерам технології, фінансування, масштаби, а також пунктуальних та висококваліфікованих робітників. А от чого він не обіцяє і що так прагнуть поширювати Сполучені Штати та Європа – це демократію і свободу, опозиційні партії та неурядові організації, а також критику внутрішніх політичних процесів та результатів виборів. ... У світі, за стерном якого стоятиме Китай, не буде місця «змінам режимів», «кольоровим революціям», боротьбі за права людини»;

- «Військово-цивільна інтеграція» – кооперація між компаніями, науково-дослідними установами та силовими і безпековими структурами. Часто використовують як заохочення китайських та зарубіжних студентів, викладачів, науковців, так і інфраструктуру зв'язку для шпигунства та отримання доступу до найсучасніших наукових розробок у галузі кібертехнологій, штучного інтелекту, біології, енергетики, космосу по усьому світу з метою використання у військово-промисловому комплексі Китаю.

Завдяки вищеперерахованим проектам без застосування зброї Китай вже активно змінює світовий порядок, роз'їдаючи його зсередини. В арсеналі найрізноманітніші методи: підриг і дискредитація «непотрібних» інституцій; затягування країн у боргові пастки та заохочення корупції для узалежнення іноземних урядів; вимагання або крадіжка інтелектуальної власності, ноу-хау, секретних технологій; підтримувані на державному рівні кіберзлочинність і шпигунство; підкуп іноземних бізнесменів, журналістів, науковців, політиків, «володарів думок» у сфері економіки, культури та інформації і повсюдне формування власної агентури та налаштування громадян і бізнес-середовища проти власних урядів; викривлення реальності через масовану пропаганду, стратегічна брехня та дипломатичний тиск; вбивства

і залякування опонентів та критиків китайського режиму вдома і по усьому світу... Абсолютно усе, що може допомогти китайському уряду на шляху до світової гегемонії, перебуває у фокусі його уваги: наприклад, Китай навіть став важливим інвестором Голлівуду, що унеможливило негативне представлення країни в американських фільмах. Паралельно він активно нарощує і свій воєнний потенціал. Все разом допомагає КПК відформатувати світовий порядок за власними лекалами, які дуже далекі від принципів демократії та дотримання прав і свобод людини.

Кінцевою метою є знищення колективного Заходу зсередини, використавши його відкритість та ліберальні цінності проти нього ж (Hamilton & Ohlberg, 2023). До всіх вищеперахованих методів поширення китайської експансії має бути готова і Україна у разі реального приєднання до спільноти демократичних європейських держав.

Якщо колективний Захід, як і Україна, ще досі намагається вбачати в комуністичному Китаї передбачуваного і рівноправного партнера та вибудовувати стосунки з ним як зі стратегічним партнером, то для Китаю США, ЄС та інші демократичні країни завжди були і є «ворожими силами», проти яких ідеологічна боротьба ніколи не припинялася. І це не західні країни останнім часом розпочали проти Китаю «нову Холодну війну», це для Китаю Холодна війна так ніколи і не закінчувалася, адже Китай завжди подавав себе в оточенні «ворогів» (Hamilton & Ohlberg, 2023), навіть якщо раніше це було приховано за дипломатичними фразами про дружбу і партнерство.

«Китай на сьогоднішній день не задоволений своїм становищем і тому прагне змінити існуючий міжнародний порядок і норми міждержавних відносин... Це не означає просто шукати місце за столом нормотворчої діяльності міжнародних організацій та нарощувати вплив, а спробувати змінити правила й існуючу систему. Пекін хоче виправити історичні образи, і, можливо, він бачить своє законне місце в ролі світової держави. Насамперед Китай прагне змінити глобальну владу, щоб, зокрема, послабити провідну роль Сполучених Штатів у світових справах... Пекін також прагне виправити баланс сил регіональної підсистеми Азії...» (Shambaugh 1996, с. 186–187). Паралельно із усіма засобами «м'якої сили» нині у своєму регіоні він почав активно опробовувати «Стратегію трьох війн» (McFate, 2023), мета якої витиснути США з Азії за допомогою нових правил війни, які далекі від її традиційного сприйняття. Балансуючи на грані застосування зброї, маскуючи свої завоювання використанням невійськових засобів, проводячи потужні пропагандистські інформаційні кампанії, Китай вже дуже активно виштовхує США з Південнокитайського моря і постійно то тут, то там загострює ситуації, щоб перевірити стійкість своїх конкурентів або вірогідних жертв – Індії, Японії, Філіппін, В'єтнаму, Тайваню тощо. У своїй промові напередодні 2024 р. Сі Цзіньпін взагалі наголосив, що «історичною необхідністю» для Китаю є «воз'єднання» з Тайванем (Katsimon, 2024). Багато

оглядачів констатують факт, що Китай уважно стежить за російською агресією проти України та реакцією світу на цю агресію саме для апробації власних аналогічних дій у війні проти Тайваню.

Важливим напрямком китайської геостратегії, де на даний момент активно використовується весь арсенал «м'якої сили» також є держави Глобального Півдня, а саме: Африки, Латинської Америки, Близького Сходу, Океанії. Тут Китай робить ставку на економічну експансію, дипломатію і корумпованість місцевих урядів. Господарства країн Глобального Півдня все тісніше інтегруються в китайську економіку, а за цим іде й політична інтеграція. Останнім його успіхом на міжнародній арені у цьому контексті є розширення БРІКС на початку 2024 р. за рахунок Ірану, ОАЕ, Єгипту та Ефіопії.

З метою ослаблення ЄС і посилення тиску на нього Китай особливу увагу приділяє збільшенню власної ваги у європейських державах, що претендують на вступ (Чорногорія, Сербія, Боснія і Герцеговина, Україна) або членах організації, що стикнулися з певними проблемами (Греція, Угорщина). Потрапляння у боргову залежність змушує такі держави діяти всупереч демократичним цінностям та спільним інтересам ЄС.

Важливо також розуміти, що нині Китай та росія виступають єдиним фронтом проти вільних і демократичних суспільств, намагаючись як посварити їх між собою, так і очорнити в очах держав Глобального Півдня, актуалізуючи і часто перебільшуючи болючі проблеми колонізації та імперіалізму. Водночас і Китай, і особливо росія, всіляко відмежовуються від цих процесів і подають свою попередню територіальну експансію та фактичне нищення підкорених корінних народів як «воз'єднання» і «освоєння» історичних земель, чи то Сибіру і Далекого Сходу, чи Тибету і Східного Туркестану. Така маніпуляція поняттями стала однією з передумов швидкого поширення китайського та російського впливів у Африці та, відповідно, витіснення з континенту Франції, Великої Британії, США.

За словами Д. Єргіна (Yergin, 2022, С. 152), «москву і Китай об'єднує спільний наголос на «абсолютному суверенітеті», відкидання «універсальних» цінностей і норм, які пропонує Захід, віра у визначальну роль держави в економіці і їхній опір тому, що вони називають загрозою «гегемонії» та «однополярності США». У зв'язку з агресією проти України росія нині стала «настільки популярна в Китаї, що інфлюенсери в соціальних мережах стікаються до Харбіна, столиці найпівнічнішої провінції Китаю, щоб позувати в російському одязі перед колишнім російським собором», – йдеться в публікації The New York Times (Luzan, 2023). І хоча у цитаті мова йде про недіючий Софіївський собор, варто зауважити, що Харбін також був важливим і одним з найбільших центрів української діаспори в Китаї, особливо після поразки українських визвольних змагань 1918-19 рр. у Зеленому Клині, і саме з нею тісно пов'язана історія появи єдиного у місті діючого нині православного храму Покрови Пресвятої Богородиці.

Україна з її важливим політико- та транспортно-географічним положенням і вагомим господарським потенціалом з моменту появи на політичній карті світу також розглядалася Китаєм як невід'ємна складова поширення впливу та просування власних інтересів у Європі. Дипломатичні стосунки між нашими державами були встановлені 4 січня 1992 р. Китай від самого початку визнавав Україну в кордонах 1991 р., а Україна, натомість, підтримувала і продовжує підтримувати концепцію «єдиного Китаю» і визнавати Тайвань китайською провінцією. КНР також підтримала Будапештський меморандум, надаючи свої гарантії безпеки Україні («Заява Уряду КНР про надання Україні гарантій безпеки» від 4 грудня 1994 р.). Крім зазначених на початку статті договорів про стратегічне партнерство, у 2013 р. було підписано «Договір про дружбу та співробітництво України та КНР». Саме Україна у 2015 р. однією з перших серед європейських держав підписала протокол про приєднання до ініціативи «Пояс і шляхи». Таким чином була сформована потужна договірно-правова база для стратегічного партнерства та двосторонньої взаємодії у найрізноманітніших галузях. А що відбувається по факту, особливо після 24 лютого 2022 р.?

«По суті, ми мали б на тлі заяв про підтримку територіальної цілісності та суверенітету України прочути про більш чітку і принципову позицію Пекіну щодо російської агресії». (Demin, 2022). Проте цього не сталося. Посилаючись на «принциповий нейтралітет», у російсько-українській війні Китай фактично став на бік агресора. По-перше, на рівні ГА ООН з 2014 р. і дотепер він не підтримав жодної резолюції, що засуджують російську агресію, порушення нею прав людини на окупованих територіях чи визнають територіальну цілісність України, хоча у всіх двосторонніх документах, як зазначено вище, її [цілісність] підтримував. Він практично завжди утримується від голосування з українського питання і на рівні РБ ООН (United Nation, 2024). На цьому фоні цинічно звучать постійні заяви Сі Цзіньпіна про те, що великі держави не повинні утискати малі, адже розв'язана росією війна – яскравий приклад такого утиску. Але Пекін воліє цього не помічати.

По-друге, Китай не підтримує санкцій, що були введені проти агресора. І хоча він постійно запевняє світ та Україну, що не допомагає обходити ці санкції, проте багато китайських фірм постачають до росії продукцію подвійного призначення, задовольняють потреби агресора в критичному імпорті, скуповують російську нафту, природний газ, діаманти. Ось лише окремий факт: з лютого по липень 2022 р. китайські фірми більш ніж у 10 разів (з 6,5 до 68 млн дол) збільшили поставки лише високоточних верстатів для російського військово-промислового комплексу; так само збільшилися китайські поставки високоточних інструментів, електроніки, електротехніки тощо (Yanchenko, 2024). Варто також згадати, що саме китайські фірми допомагали у будівництві Керченського мосту, а нині ведуться розмови про можливе їх залучення і до проекту

підземного тунелю в Крим. Загалом у списку міжнародних спонсорів війни від Національного агентства з питань запобігання корупції значиться 14 китайських юридичних та 82 фізичні особи, що наразі є найбільшим представництвом серед усіх країн світу (НАСР, 2024). Багато китайських компаній не те що припинили, а навіть наростили співпрацю з агресором після 24 лютого. Серед них Китайська нафтохімічна корпорація (Sinorec Group), Китайська національна морська нафтова корпорація (CNOOC Group), Китайська корпорація будівництва залізниць (CRCC), Чжецзян Джили Холдинг Груп (Geely), Сяомі Корпорейшн (Xiaomi Corporation) тощо. На жаль, українські великі експортери, дрібний бізнес та споживачі без моральних обмежень так і не припинили купувати товари китайських фірм, що допомагають росіянам вбивати українців.

По-третє, Китай дуже активно виступає проти розширення НАТО, і тут його позиція перекликається з позицією агресора. Разом вони чинять спротив євроатлантичній інтеграції України, оскільки в розширенні НАТО та ЄС Китай також вбачає загрозу для своєї гегемонії. Він продовжує розглядати Україну як частину «сфери російських інтересів» і, мабуть, саме це є основою, поряд з прагненням скористатися слабкістю нинішньої росії для власної вигоди, для китайської позиції щодо російської агресії. «Підтримувати й добре розвивати китайсько-російські відносини – це стратегічний вибір, зроблений обома сторонами на основі фундаментальних інтересів двох народів», – заявив Сі Цзіньпін під час зустрічі в Пекіні з прем'єр-міністром росії Михайлом Мішустіним (Luzan, 2023). На цьому фоні постійні китайські заяви про визнання України частиною Європи за змістом є чистою фікцією та не вартою уваги дипломатичною риторикою.

«Необхідно розуміти, що Китай не займає нейтральної позиції. Китай займає позицію, що відповідає його національним інтересам. Китай прагне, щоб у росії зберігався скептичний щодо Заходу режим. З іншого боку, Китай зацікавлений у тому, щоб отримати російські ресурси, новітні збройові технології. І у такому контексті КНР робить багато кроків, щоб зберегти відносини з рф» (Shamrayeva, 2022).

Як бачимо, реальне стратегічне партнерство з Україною аж ніяк не поєднується з реальними стратегічними інтересами Китаю і його стратегічним партнерством з нашим ворогом. Він, як і росія, більше зацікавлений лише в економічній експансії та узалежненні України з метою просування у Європі власних нарративів. Ще до повномасштабного російського вторгнення, як зазначає Надзвичайний і Повноважний посол України у КНР (2013–2019) О. Дьомін (Demin, 2022), «у трикутнику Китай-Україна-росія китайсько-українські інтереси ніколи не превалювали над китайсько-російськими. У кращому випадку Китай намагався їх реалізувати паралельно. Тобто, перефразовуючи відоме російське прислів'я, російська сорочка завжди була ближче до китайського тіла. Це наочно підтверджується і зараз, коли китайське керівництво, явно чи не явно,

підтримує росію в її агресії проти України. До речі, спроби прив'язати до причин війни в Україні Сполучені Штати – це не що інше, як данина відомій антиамериканській риторичі для внутрішнього споживання у Китаї».

Отже, ключові загрози для України у політичній площині, крім вищеперерахованих загальних:

- Китай фактично порушив двосторонні домовленості про визнання територіальної цілісності і надані гарантії безпеки, що, відповідно, ставить під загрози і будь-які інші домовленості з ним;

- фактично визнав окуповані території російськими, оскільки підтримує багато російських проєктів у Криму, Донецькій та Луганській областях. На цих територіях широко представлені китайські товари і фірми; працюють журналісти державних китайських ЗМІ, що позитивно висвітлюють дії російської армії на окупованих українських землях;

- політично, та й економічно, хоч і дещо завуальовано, підтримує агресора;

- поглиблення політичної співпраці з Китаєм абсолютно не відповідає нашій європейській та євроатлантичній інтеграції і розширенню співпраці з демократичними західними партнерами, адже Китай чинить постійний спротив розширенню НАТО і ЄС, а в поширенні демократичних засад в управлінні державою КПК вбачає загрозу для свого панування;

- формування власної агентури серед політичної, бізнесової та наукової еліти;

- на перспективу цілком можливим є переслідування в Україні прихильників китайського демократичного руху і незалежності Тайваню, прибічників незалежності Тибету, послідовників руху «Фалунгунь», уйгурів. Усі вони визнані китайським урядом «п'ятьма отрутами» і переслідуються по усьому світу;

- у поширенні свого впливу робить ставку на корупційні схеми, що може суттєво збільшити і так

високий рівень корумпованості української влади і суспільства.

Задля справедливості зазначимо, що Китай запропонував свій мирний план для врегулювання «української кризи», але його наповнення дуже близьке до російських наративів і абсолютно не відповідає нинішнім національним інтересам України.

Багато, хто з українських дослідників наголошує на тому, що у співпраці з Китаєм варто розділяти політику та економіку. Ми категорично не погоджуємося з таким підходом, особливо у співпраці з недемократичними суспільствами, які прагнуть необґрунтованої зміни світоустрою на свою користь і абсолютно все пропускають через призму політики. Проте загрози від економічної взаємодії з КНР розглянемо окремим блоком.

Коли говорять про стратегічне партнерство з Китаєм – найчастіше згадують, що він є одним з найбільших торговельних партнерів нашої держави, а з 2019 р. – найбільшим. У 2022 р. взаємний товарообіг перевищив 11 млрд дол або 11.2% від українського товарообігу (15.7% імпорту та 5.6% експорту) (тут і далі дані по торгівлі взяті або розраховані на основі International Trade Centre, 2022) (рис. 1).

Відійдемо від традиційного захоплення обсягами двосторонньої торгівлі товарами і окреслимо її найбільш видимі недоліки і потенційні загрози. Вони такі:

- *баланс торгівлі товарами* з 2005 р. вже традиційно є негативним для нашої держави, а у 2022 р. він перевищив 6 млрд дол США (загальне негативне сальдо торгівлі товарами для України становило майже 11 млрд дол США). Тобто, за перший рік війни Китай за рахунок взаємної торгівлі збагатив росію на 38 та знекривив Україну на понад 6 млрд дол США. Сукупний же дефіцит торгівлі товарами з Китаєм з 2005 р. сягнув 62.8 млрд дол США;

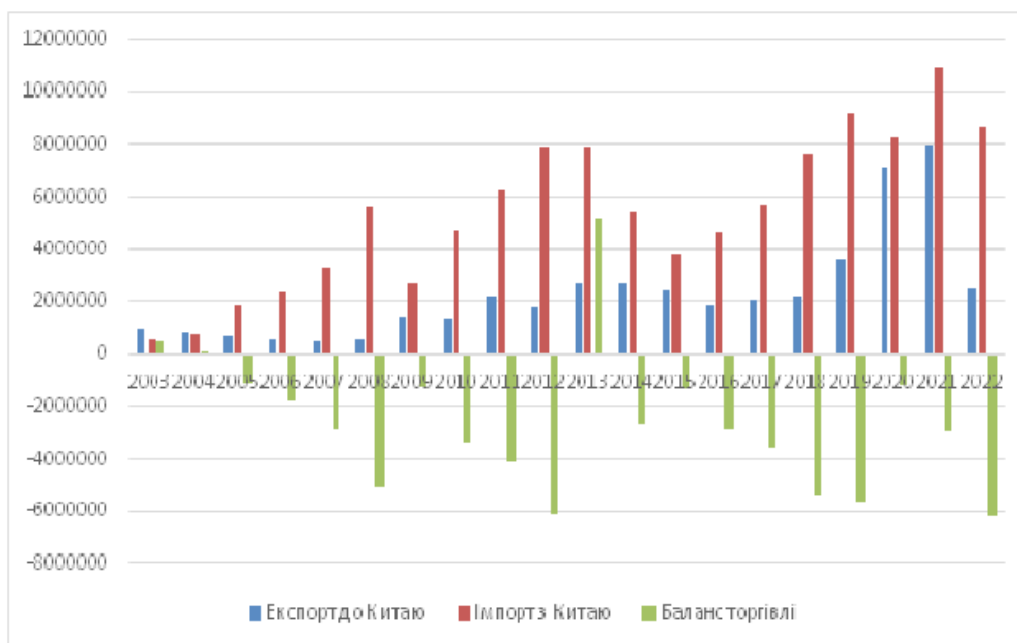

Рис. 1. Динаміка основних показників торгівлі товарами між Україною та Китаєм у 2003-22 рр., тис дол США (побудовано авторами на основі даних International Trade Centre, 2022)

- *структура взаємної торгівлі*, на жаль, підкреслює той факт, що Китай розглядає Україну як сировинний придаток і ринок для власної обробної та високотехнологічної промисловості. В українському експорті Китай входить у 10-ку провідних партнерів лише у 15-20 товарних групах і в жодній без критичної залежності. Найбільшими товарними групами є «злаки» (12% від експорту України товарів цієї групи); «руди, шлак, попіл» (13%); «жири та олії тваринного і рослинного походження та продукти з них» (6%); «залишки і відходи харчової промисловості, готові корми для тварин» (32%); «реактори ядерні, котли, обладнання і механічне устаткування та їх частини» (8%). Натомість, в українському імпорті Китай входить у 10-ку найважливіших партнерів для 80 товарних груп, а для 29 з них є провідним (для 13 товарних груп імпорту залежність від Китаю перевищує 40%). Найбільшими товарними групами є «електричні машини та обладнання, їх частини...» (49% від українського імпорту цієї продукції); «реактори ядерні, котли, обладнання і механічне устаткування та їх частини» (32%); «засоби наземного транспорту, крім залізничного та трамвайного...» (9%); «інші хімічні товари» (33%); «пластмаси та вироби з них (15%);

- *торговельне узалежнення*: Китай, базуючись на досвіді багатьох інших держав, може використовувати присутність українських товарів на власному ринку як важіль для поступок в інших питаннях. Орієнтація України на російський ринок довела, що покладатися на авторитарні режими у будь-якій сфері є фатальною помилкою;

- *багатогалузейвітчизняноїобробноївітчизняної промисловості* не витримують конкуренції з дешевими китайськими відпо-відниками. Ще у 2011 р З. Макогін (Makohin, 2011) доводила, що «тіньовий» китайський імпорт є чинником «пригнічення» національного товаровиробника текстильної галузі. З того часу ситуація не покращилася, а, навпаки, значно погіршилася, у тому числі, на жаль, «наполегливими» стараннями українських бізнесменів, для яких головне не національні інтереси, а швидкі надприбутки на імпорті китайської продукції, часто дуже сумнівної та низької якості. Україна має давні традиції, відповідні технології та кваліфіковані кадри, проте вітчизняне виробництво хімволокна, тканин, одягу, головних уборів, взуття, іграшок, парасольок, посуду, столових приборів, кераміки, скла, органічної хімії, поліграфії, меблів, електротехніки, побутових приладів, окремих транспортних засобів банкрутує і зникає на фоні засилля китайських товарів. Україна не засвоїла досвід багатьох африканських країн, де китайський імпорт зовсім знищив цілі галузі, залишивши без роботи власних громадян. І найголовніше, що в умовах повоєнної відбудови саме ці галузі могли б стати рушіями відновлення зруйнованих українських міст півдня і сходу на зміну нерентабельних та, відповідно до сучасних світових тенденцій, вже непотрібних окремих галузей важкої промисловості. Вони ж могли б формувати й частину українського експорту до ЄС.

Дозволимо собі зробити висновок, що сучасний стан і наповнення взаємної торгівлі товарами з Китаєм є стратегічною загрозою для України.

Нині Україні варто не прогавити «історичне вікно можливостей перехопити певну кількість виробництва товарів народного споживання, промислових товарів, які постачав Китай і які цілком можемо виробляти ми. Ми ближче до Європи і ми маємо зону вільної торгівлі з Європою. Навіть в ЄБРР кажуть, що в Україні з'явився шанс стати «східноєвропейським Китаєм». Для цього потрібно перейти до моделі кластерної економіки, провести відповідні реформи» (Lebyd, 2021).

Подібне можна зазначити і щодо обміну послугами, інвестицій, науково-технічною співробітництва. Як зазначав Р. Осипенко (Osypenko, 2022), у 90-х та на початку нульових, коли Китай тільки «ставав на крило», Україна передала йому більшість своїх технологій у різних галузях – від сучасних методів зварювання, кораблебудування, авіа- та ракетного будівництва, тому вона очікує на відповідну підтримку у складний для себе час на рівні, який би відповідав заявленому в документах рівню стратегічного партнерства. А що в реальності?

З одного боку, Китай за роки нашої незалежності здійснив важливі для України інвестиційні та інфраструктурні проекти, у тому числі в рамках ініціативи «Пояс і шлях» (інколи всупереч прагненням росії); активно розвивав науково-технічне і освітньо-культурне співробітництво (обмін студентами і науковцями, діяльність відділень Інституту Конфуція, спільні культурні проекти тощо). Китайці своїми інвестиціями та технологіями заклали фундамент зеленої енергетики в Україні. В. Кіктенко та О. Дроботюк (Kiktenko & Drobotiuk, 2021, с. 34) серед ключових напрямків науково-технологічного співробітництва називали енергоефективність, авіабудування, суднобудування, раціональне природокористування, розвиток аерокосмічних, інформаційних і комунікаційних технологій, а також підготовку та стажування аспірантів і молодих учених. Загалом за обсягом китайських інвестицій у 2005-2020 роках, що становили 10.5 млрд дол США, Україна входила до провідної десятки серед європейських країн (Hetmanchuk & others, 2020).

З іншого, вище, на прикладі держав Глобального Півдня та окремих європейських (Чорногорія, Сербія, Греція, Угорщина), ми вже акцентували увагу на небезпеках від необґрунтованого залучення китайських інвестицій і кредитів, які часто призводять до боргових пасток, відчуження на користь Китаю інфраструктурних об'єктів, земель, державного майна; багаторічних судових тяжб і, на жаль, нехтування демократичними цінностями на угоду Китаю. Як слушно зауважив Г. Перепелиця, «де заходить Китай з інвестиціями, там зникає та країна і з'являється КНР» (Lebyd, 2021). І взагалі, «Україні доцільно виважено ставитися до ініціативи Китаю «Пояс і шлях», орієнтуючись на власні національні інтереси та на пріоритети зовнішньої політики, узгоджені з нашими стратегічними партнерами, насамперед США і Великою Британією. Китайський

«наступ» на дрібні країни-члени ЄС свідчить, що інтереси Пекіну зовсім не обов'язково збігаються з національними інтересами країн Європи» (Hvoz, 2019).

У цьому ж ключі співпраця в науковій сфері, китайські студенти, обмін науковцями і фахівцями, як свідчить досвід США, Канади, Австралії, країн ЄС, часто є одним із способів крадіжок важливої інформації, технологій та ноу-хау. Яскравим прикладом подібного недружнього ставлення до України була спроба під виглядом інвестицій і за сприяння зрадника В. Богуслаєва заволодіти унікальними технологіями запорізького підприємства «Мотор Січ» (Solonina, 2020). Крім того, на думку багатьох оглядачів, Китай прикривав росіян у спробі заволодіння цим стратегічним українським об'єктом і прагнув, викравши технології, перенести будівництво унікальних двигунів у китайський Чунцин. Ще один приклад недоброчесної поведінки і Китаю, і України: взамін підписанню міжурядової угоди про співпрацю у галузі інфраструктури від 30 червня 2021 р., Україна відкликала свій підпис під документом ООН щодо дотримання прав уйгурів (Lebyd, 2021). Цей крок вдарив по репутації нашої держави на міжнародній арені і вчергове акцентував увагу на нашій непередбачуваності. Для Китаю, як і для росії, такі кроки з дискредитації держав з метою їх втягування у власні сфери впливу є дуже поширеною практикою.

Загалом, характеризуючи циклічність співпраці України з Китаєм, В. Кіктенко та О. Дроботюк (Kiktenko & Drobotiuk, 2021, с. 51) виділили чотири етапи:

- 1992-2004 рр. – розквіт дипломатичних відносин;
- 2005-2010 рр. – рецесія україно-китайських відносин;
- 2010-2013 рр. – пожвавлення дипломатичних відносин, встановлення стратегічного партнерства;
- 2014-2021 рр. – помірні активізація торговельно-економічних і дипломатичних відносин.

На нашу думку, у 2022 р. прийшов час для наступного етапу: *покласти край невиправданому стратегічному партнерству* з державою, що надала перевагу стратегічному партнерству з нашим ворогом та нарешті привести і політичні, і економічні відносини з Китаєм у відповідність до національних інтересів України. Хоча ми розуміємо, що навіть попри нинішню абсолютно антиукраїнську політику, зробити це буде складно, оскільки за попередні роки Китай сформував розгалужену мережу своїх прихильників серед українських політиків, бізнесменів, науковців.

Висновки. Отже, офіційний курс і риторика китайських лідерів протягом десятиліть залишається практично незмінною, проте реальні кроки вказують на зовсім інше наповнення зовнішньої політики на сучасному етапі. КПК вже створила державу тотального нагляду і просувається до творення світової системи тотального нагляду. Чим раніше демократичний світ визнає, що Китай є його опонентом (у багатьох сферах – ворогом), тим

більше у нього стане шансів зберегти себе і такий міжнародний порядок, де є місце демократичним цінностям, правам людини і свободі слова. Китай вже випробовує на уйгурах, тибетцях та інших своїх громадянах методи боротьби з «інакодумством» і готовий поширити цей досвід у світових масштабах.

У політичній площині розвиток взаємовідносин з Китаєм жодною мірою не має зашкодити стосункам України з країнами ЄС, а тим паче хоч якось зіштовхнути Україну з ними: вже є сумний і власний досвід, і досвід Греції та Угорщини, де китайські інвестиції зумовили протистояння країн з ЄС, у тому числі через нехтування ними демократичними цінностями на угоду КНР. Реальна політика Китаю вимагає від України ставитися до Пекіна прагматично і жорстко. Такий підхід до відносин з Китаєм можливий лише за спільних погоджених дій України, США, Великої Британії, ЄС та інших країн-партнерів у війні з росією.

Варто завжди пам'ятати, що залишаючись високоцентралізованою експансивною комуністичною диктатурою, Китай має додаткові, далекі від ринкових, важелі для посилення конкурентоспроможності власної продукції та її просування на світовому ринку. Своїми закордонними інвестиціями, кредитами і фінансовими преференціями він уже забезпечив собі вплив навіть в окремих високорозвинених державах. Разом з тим, Китай всіяко намагається обійти, проігнорувати та змінити наявні правила світоустрою.

На прикладі України, він дотримується так званого «принципового нейтралітету» у війні, проте це не заважає йому, з одного боку, допомагати ворогу економічно і отримувати величезний зиск від санкційного режиму проти росії, а з іншого, брати участь у пошуку вирішення так званої «української кризи» і сподіватися на участь у повоєнній відбудові України.

З огляду на довгострокові національні інтереси України та Китаю і те, що останній зробив ставку на стратегічні стосунки з нашим ворогом і такими країнами як Білорусь, Венесуела, Іран, *ми однозначно не можемо бути в ранзі стратегічних партнерів*. До того ж, подальша необґрунтована співпраця з КНР буде суперечити цивілізаційним орієнтирам нашої держави. У стосунках з Китаєм також криється небезпека національним інтересам України: деіндустріалізація, сировинна спеціалізація, технологічне та кібернетичне шпигунство, корупційні схеми тощо.

Усе вищезазначене не означає, що Україні варто припинити будь-які стосунки з Китаєм. Єдине, що потрібно, то це привести дво- і багатосторонню політичну та економічну взаємодію у відповідність з власними національними інтересами, україноцентризмом і прагматизмом:

- позбавити Китай статусу стратегічного партнера і денонсувати відповідні договори;
- завжди надавати пріоритет компаніям і структурам з демократичних країн, що підтримують Україну у війні з росією;
- не допускати критичної залежності від Китаю

у будь-якій галузі;

- не надавати доступу Китаю до критично важливих об'єктів і секретних технологій;
- припинити контакти і співробітництво з фірмами, що допомагають і співпрацюють з росією;
- дуже виважено підходити до допуску китайських компаній до повоєнної відбудови і допускати лише ті, які не були у списку спонсорів війни чи не допомагали обходити санкції;
- завжди дотримуватися демократичних цінностей та захищати права і свободи людини, не допускати повторення ситуації, коли Україна відкликала свій голос під документом ООН щодо утисків уйгурів на угоду сумнівному контракту з Китаєм.

Аналітики центру «Нова Європа» (Hetmanchuk et al., 2020) наголошують, що Україні архиважливо оцінювати будь-які спільні проекти з Китаєм з точки зору відносин з США і ЄС.

У будь-якому разі, вибудовуючи стосунки з комуністичним Китаєм варто пам'ятати, що він не лібералізуватиме своїх економіки та форми правління; намагатиметься похитнути міжнародні правила і врешті-решт замінити їх новими; продовжить поєднувати нечесні торговельні практики з послідовною компанією промислового

шпигунства; намагатиметься отримати контроль над стратегічними локаціями й інфраструктурою, щоб встановити ексклюзивні зони домінування; агресивніше просуватиме контрольовану державою економіку й авторитарну політичну модель як альтернативу вільному ринку та демократичному правлінню (McMaster, 2023, с. 122).

Зовнішня політика Піднебесної є тяглою протягом віків та підпорядкована прагненню, щоб світ визнавав китайську вищість і її можна охарактеризувати однією з китайських стратагем: «Перетворися з гостя на господаря». Нині відбувається новий поділ світу на чітко означені блоки і Україна повинна дуже чітко визначитися ким бути: васалом Китаю чи повноправною складовою демократичного західного світу в особі ЄС і НАТО. Перебування «між», як показує наш попередній досвід багатовекторності і шантажів одних партнерів за рахунок розвитку співпраці з іншими, веде лишень до катастрофи.

Сподіваємося, що у подальшому уряд України більш виважено буде підходити до вибору стратегічних партнерів та завчасно, у тому числі й на основі вивчення міжнародного досвіду та залучення до процесу українських науковців, оцінюватиме загрози і ризики від будь-яких дво- та багатосторонніх відносин.

Список використаних джерел / References:

- Audit of foreign policy: Ukraine-China. Discussion note* (2016). Kyiv: Institute of World Politics. [In Ukrainian]. [Аудит зовнішньої політики: Україна-Китай. Дискусійна записка. Київ : Інститут світової політики, 2016. 58 с.]
- Bell, D. A. (2023). *The China Model: Political Meritocracy and the Limits of Democracy*. Kyiv: Our Format. [In Ukrainian]. [Белл Д. Китайська модель. Політична меритократія на межі демократії. Київ : Наш формат, 2023. 336 с.]
- NV (2024). Bloody record. China's trade with Russia reached \$240. [In Ukrainian]. [Кривавий рекорд. Торгівля Китаю з Росією сягнула \$240 мільярдів. NV : веб-сайт]. Retrieved from: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/tovaroobig-mizh-kitayem-ta-rosiyeu-richniy-pidsumok-50383593.html> (дата звернення 15.01.2024).
- Bulbenyuk, S. (2022). Geopolitical and geoeconomic ambitions and “soft power” of China: remarks on the discourse on the peculiarities of promotion and establishment. *Chinese Studies*, 2, 39-53. DOI: 10.51198/chinesest2022.02.039. [In Ukrainian]. [Бульбенюк С. С. Геополітичні й геоекономічні амбіції та «м'яка сила» Китаю: зауваги до дискурсу про особливості просування й утвердження. *Китаєзнавчі дослідження*. 2022. № 2. С. 39–53.]
- Demin, O. (2022). Strategic partnership obliges partners to be more sincere in their relationship. *Ukraine-China*, 1, 36-39. [In Ukrainian]. [Дьомін О. Стратегічне партнерство зобов'язує партнерів бути більш щирими у стосунках. *Україна-Китай*. 2022. №1(23). С. 36–39.]
- Chuprii, L. (2022). China's geopolitical role in the modern globalized world. *Ukrainian Studies*, 2(83), 235-244. DOI: 10.30840/2413-7065.2(83).2022.261062. [In Ukrainian]. [Чупрій Л. Геополітична роль Китаю в сучасному глобалізованому світі. *Українознавство*. 2022. №2(83). С. 235–244.]
- Chzhan, K. (2017). “One Belt, One Road” initiative: risks of cooperation between China and Ukraine and countermeasures. *Ukraine-China*, 3(9), 58-65. [In Ukrainian]. [Чжан Хун. Ініціатива “Один пояс, один шлях”: ризики співробітництва між Китаєм та Україною та протидія їм. *Україна-Китай*. 2017. №3(9). С. 58–65.]
- Chzhao, K. (2018). The current state and prospects of Chinese-Ukrainian trade and economic relations. *Ukraine-China*, 13, 84-89. [In Ukrainian]. [Чжао Хуейжун. Поточний стан і перспективи китайсько-українських торгово-економічних відносин. *Україна-Китай*. 2018. № 13. С. 84–89.]
- Dnistrianskyi, M. S. (2010). *Political Geography and Geopolitics of Ukraine*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. [In Ukrainian]. [Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 344 с.]
- Dnistrianskyi, M. (2021). *Exacerbation of Geopolitical Relations in the Postmodern Period and the Situation of Ukraine*. Lviv: Lviv Ivan Franko National University. [In Ukrainian]. [Дністрянський М. С. Загострення геополітичних взаємин у період постмодерну та становище України : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 154 с.]

Hamilton, C., & Ohlberg, M. (2023). *Hidden Hand: Exposing How the Chinese Communist Party is Reshaping the World*. Kyiv: Nash Format. [In Ukrainian]. [Гамільтон К., Ольберг М. Прихована рука Китаю. Як КНР непомітно захоплює світ. Київ : Наш формат, 2023. 416 с.]

Hetmanchuk, A. & others. (2020). *“Wolf Warrior” and Ukraine. What risks can cooperation with the PRC pose for relations with the EU, the USA and NATO?* Kyiv: Center “New Europe”. [In Ukrainian]. [«Воїн-вовк» і Україна. Які ризики може становити співпраця з КНР для відносин із ЄС, США та НАТО? А. Гетьманчук та ін. Київ : Центр «Нова Європа», 2020. 40 с.]

Hrymska, M. (2009). *The evolution of the foreign policy of the People’s Republic of China in the context of the implementation of the “four modernizations” strategy*. Kyiv. [In Ukrainian]. [Гримська М. І. Еволюція зовнішньої політики КНР в умовах реалізації стратегії “чотирьох модернізацій” : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2009. 16 с.]

Hvoz, V. (2019). The new multipolar world and Ukraine. *BINTEL. Journal of Geopolitical Analysis*, 1, 19-28. [In Ukrainian]. [Гвоздь В. Новий багатополарний світ і Україна. *БІНТЕЛ. Журнал геополітичної аналітики*. 2019. №1. С. 4–10.]

International Trade Centre. Official webpage (2022). Indicators of Ukraine’s trade with China. Retrieved from: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c804%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1 (accessed 14.11.2023).

Katsimon, O. (2024). Chinese President Xi Jinping said reunification with Taiwan is a “historical necessity” in New Year’s speech. [In Ukrainian]. [Кацімон О. Сі Цзіньпін у новорічній промові заявив, що возз’єднання з Тайванем є “історичною необхідністю”. Суспільне. Новини : веб-сайт]. Retrieved from: <https://suspilne.media/651382-si-czinpin-u-novoricnij-promovi-zaaviv-so-vozzednanna-z-tajvanem-e-istoricnou-neobhidnistu/> (accessed 06.01.2024).

Kiktenko, V. (2015a). The role of the theory of “soft power” in creating a new image of China. *Chinese Studies*, 1-2, 39-50. [In Ukrainian]. [Кіктенко В. О. Роль теорії «м’якої сили» у створенні нового образу Китаю. *Китаєзнавчі дослідження*. 2015. № 1-2. С. 39–50.]

Kiktenko, V. (2015b). The theory of “peaceful rise/development of China” in political and scientific discourse. *The World of the Orient*, 1(86), 125-137. DOI: 10.15407/orientw2015.01.125. [In Ukrainian]. [Кіктенко В. О. Теорія “мирного піднесення / розвитку Китаю” в політичному та науковому дискурсі. *Східний світ*. 2015. № 1(86). С. 125–137.]

Kiktenko, V. (2015c). “Chinese threat” in the global context: theory and real challenges. *The World of the Orient*, 2(87), 117-125. DOI: 10.15407/orientw2015.02.117. [In Ukrainian]. [Кіктенко В. О. “Китайська загроза” в глобальному контексті: теорія і реальні виклики. *Східний світ*. 2015. № 2(87). С. 117–125.]

Kiktenko, V. (2019). Formation of the national school of ukrainian chinese studies (1991 and beginning of the 21st century). *The World of the Orient*, 4(105), 27-61. DOI: 10.15407/orientw2019.04.027. [In Ukrainian]. [Кіктенко В. О. Формування національної школи українського китаєзнавства (1991 – початок ХХІ ст.). *Східний світ*. 2019. № 4(105). С. 27–61.]

Kiktenko, V., & Drobotiuk, O. (2021). Scientific and educational cooperation between Ukraine and China in the period 2016–2020. *The World of the Orient*, 4(113), 33-55. DOI: 10.15407/orientw2021.04.033. [In Ukrainian]. [Кіктенко В. О., Дроботюк О. В. Науково-освітнє співробітництво між Україною та КНР у період 2016–2020 рр. *Східний світ*. 2021. №4(113). С. 33–55.]

Kiptsar, I. (2006). *Ukrainian-Chinese Relations in the Period 1992–2002*. Kyiv. [In Ukrainian]. [Кіпцар І. А. Українсько-китайські відносини у період 1992–2002 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.02. Київ, 2006. 20 с.]

Klymchuk, I., & Orlov, S. (2021). China’s “sharp power” in the context of Ukraine. *Young Scientist*, 10(98), 188-191. DOI: 10.32839/2304-5809/2021-10-98-40. [In Ukrainian]. [Климчук І. І., Орлов С. Ю. «Гостра сила» Китаю в контексті України. *Молодий вчений*. 2021. № 10(98). С. 188–191.]

Kononenko, M. (2016). *Evolution of the foreign policy strategy of the People’s Republic of China in the Persian Gulf region*. Kyiv. [In Ukrainian]. [Кононенко М. Г. Еволюція зовнішньополітичної стратегії КНР в регіоні Перської затоки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня політ. екон. наук : 23.00.04. Київ, 2016. 20 с.]

Lebyd, N. (2021). Partnership or takeover? How safe is rapprochement with China for Ukraine? [In Ukrainian]. [Лебідь Н. Партнерство чи поглинання? Наскільки безпечно для України зближення з Китаєм. Главком : веб-сайт]. Retrieved from: <https://glavcom.ua/publications/partnerstvo-chi-poglinannya-naskilki-bezpechne-dlya-ukrajini-zblizhennya-z-kitajem-769106.html> (дата звернення 09.01.2024).

Lenskii, P. (2010). *The Central Asian Vector of the PRC Policy in the Field of Regional Security in the Post-Bipolar Period*. Kyiv. [In Ukrainian]. [Ленський П. С. Центральнoзайський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполарний період : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2010. 21 с.]

Li, Yan (2018). Chinese-Ukrainian cooperation within the framework of the “One Belt, One Road” initiative: current state and prospects. *Ukraine–China*, 13, 32-39. [In Ukrainian]. [Лі Янь. Китайсько-українське співробітництво в рамках ініціативи “Один пояс, один шлях”: сучасний стан та перспективи. *Україна-Китай*. 2018. № 13. С. 32–39.]

Lototskyi, S., & Trokhymchuk, S. (2002). *Ukraine in the World Geopolitical Space*. Lviv: Lviv National University. [In Ukrainian]. [Лотоцький С., Трохимчук С. Україна в світовому геополітичному просторі. Львів : Видавництво ЛНУ, 2002. 192 с.]

Luzan, O. (2023). China benefits from Russia's war against Ukraine, NYT. [In Ukrainian]. [Лузан О. Китай отримує вигоди від війни РФ проти України, – NYT. Цензор.НЕТ : веб-сайт]. Retrieved from: <https://censor.net/ua/n346297> (accessed 08.01.2024).

Makohin, Z. (2011). *Development of Ukrainian-Chinese Economic Relations from the Perspective of Strategic Partnership*. Lviv. [In Ukrainian]. [Макогін З. Я. Розвиток українсько-китайських економічних відносин з позиції стратегічного партнерства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.02. Львів, 2011. 21 с.]

McFate, S. (2023). *The New Rules of War. Victory in the Age of Durable Disorder*. Kyiv: Nash Format. [In Ukrainian]. [Макфейт Ш. Нові правила війни. Перемога в епоху тривалого хаосу. Київ : Наш формат, 2023. 256 с.]

McMaster, H. R. (2023). *Battlegrounds. The Fight to Defend the Free World*. Kyiv: Nash Format. [In Ukrainian]. [Макмастер Г. Поля битв. Боротьба за захист вільного світу. Київ : Наш формат, 2023.]

Meteleshko, Yu. (2023). China's soft power: directions and features of ukrainian scientific discourse. *Regional Studies*, 34, 157-162. DOI: 10.32782/2663-6170/2023.34.27. [In Ukrainian]. [Метелешко Ю. «М'яка сила» Китаю: напрями та особливості українського наукового дискурсу. *Регіональні студії*. 2023. № 34. С. 157–162.]

НАСР. (2024). International Sponsors Of War. [In Ukrainian]. [Міжнародні спонсори війни. НАЗК : веб-сайт]. Retrieved from: <https://sanctions.nazk.gov.ua/boycott/> (дата звернення 04.01.2024).

Open questions of the Ukrainian Association of Chinese Studies to the Extraordinary and the Plenipotentiary Ambassador of the People's Republic of China to Ukraine Mr. Fan Xianzhong regarding Russian aggression in Ukraine. (2022). *Ukraine–China*, 1(23), 54-57. [In Ukrainian]. [Відкриті питання Української асоціації китаєзнавців до Надзвичайного і Повноважного Посла КНР в Україні пана Фань Сяньжуна щодо російської агресії в Україні. *Україна–Китай*. 2022. № 1(23). С. 54–57.]

Osypenko, R. (2022). War reveals who your real strategic partner is. *Ukraine–China*, 1(23), 43-45. [In Ukrainian]. [Осипенко Р. Війна виявляє, хто твій реальний стратегічний партнер. *Україна–Китай*. 2022. №1(23). С. 43–45.]

Prosvirina, E. (2010). The current state and problems of Ukrainian-Chinese trade and economic cooperation. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 60, 232-239. [In Ukrainian]. [Просвірніна Є. Сучасний стан та проблеми українсько-китайського торговельно-економічного співробітництва. *Економічна та соціальна географія*. 2010. Вип. 60. С. 232–239.]

Ross, R. S. (2005). Assessing the China Threat. *The National Interest*, Fall, 81-87.

Shambaugh, D. (1996). Containment or Engagement of China? Calculating Beijing's Responses. *International Security*, Vol. 21(2), 180-209.

Shamrayeva, V. (2022). Ukrainian-Chinese relations in the context of the development of regional policy of the People's Republic of China. In *Chinese civilization: traditions and modernity* (pp. 155-159). Kyiv-Lviv-Torun: Liha-Pres. DOI: 10.36059/978-966-397-284-8-38. [In Ukrainian]. [Шамраєва В. М. Українсько-китайські відносини у контексті розвитку регіональної політики КНР. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність* : збірник матеріалів XVI Міжнародної наукової конференції, 30 листопада 2022 р. Київ-Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 155–159.]

Sharma, R. (2018). *Breakout Nations. In Pursuit of the Next Economic Miracles*. Kyiv: Nash Format. [In Ukrainian]. [Шарма Р. Передові країни. В очікуванні «економічного дива». Київ : Наш формат, 2018. 296 с.]

Shevchuk, O. (2008). *China between the USA and Russia: geostrategic relations*. Mykolaiv: "Firma "Ilion" LLC. [In Ukrainian]. [Шевчук О. В. Китай між США та Росією: геостратегічні відносини. Миколаїв : ТОВ "Фірма "Іліон", 2008. 448 с.]

Solonina, E. (2020). Ukraine, China, the USA and "Motor Sich": who owes whom 3.5 billion dollars? [In Ukrainian]. [Солоніна Є. Україна, Китай, США і «Мотор Січ»: хто кому винен 3,5 мільярди доларів? Радіо Свобода: веб-сайт]. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraine-usa-china-motor-sich/30988840.html> (accessed 08.01.2024).

Stafichuk, V. (2013). Multipolarity of the global political space and Ukraine. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series "International Relations"*, 3, 44-51. [In Ukrainian]. [Стафійчук В. Багатополарність глобального політичного простору та Україна. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Міжнародні відносини»*. 2013. Вип. 3. С. 44–51.]

Stafichuk, V. (2020). Priority rating of countries of the world for Ukraine's national interests. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 84, 13-22. DOI: 10.17721/2413-7154/2020.84.13-22. [In Ukrainian]. [Стафійчук В. Рейтинг пріоритетності держав світу відповідно до національних інтересів України. *Економічна та соціальна географія*. 2020. Вип. 84. С. 13–22.]

Standish, R. (2021). Borrow and borrow: how China's controversial loans are driving other countries into debt? [In Ukrainian]. [Стандіш Р. (2021) Позич і зроби боржником: як суперечливі позики Китаю зтягають у борги інші країни? Радіо Свобода : веб-сайт]. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/31219632.html> (accessed 09.01.2024).

- Taran, M. (2014). “Chinese dream” in a “harmonious world”. *Ukraine-China, 1*, 16-18. [In Ukrainian]. [Таран М. «Китайська мрія» в «гармонійному світі». *Україна-Китай*. 2014. № 1. С. 16–18.]
- The Economist Intelligence Unit (2022). *Democracy Index 2022. Frontline democracy and the battle for Ukraine*. Retrieved from: <https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/DI-final-version-report.pdf> (accessed 03.01.2024).
- Tkachuk, L. (2007). Asia-Pacific region: geopolitical aspect. In B. Yatsenko & others. *Political Geography and Geopolitics*. (pp. 234-253). Kyiv: Lybid. [In Ukrainian]. [Ткачук Л. М. Азійсько-Тихоокеанський регіон: геополітичний аспект. *Політична географія і геополітика* / Б. П. Яценко та ін. Київ : Либідь, 2007. С. 234-253.]
- Tsyvatii, V. (2020). Public diplomacy and the main directions of China’s “soft power” policy in the conditions of the polycentric world system of the 21st century: institutional and diasporic aspects. In *Chinese civilization: traditions and modernity* (pp. 257-261). Kyiv: Helvetyka. [In Ukrainian]. [Ціватий В. Г. Публічна дипломатія та основні напрями політики «м’якої сили» Китаю в умовах поліцентричного світоустрою ХХІ століття: інституціональний і діаспоральний аспекти. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність* : збірник матеріалів XIV Міжнародної наукової конференції, 5 листопада 2020 р. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 257–261.]
- United Nation (2024). *Voting Data United Nation Digital Library*. Retrieved from: <https://digitallibrary.un.org/search?cc=Voting+Data&ln=en&c=Voting+Data&rg=50&jrec=30> (accessed 08.01.2024).
- Vishnevskya-Cherkas, I. (2016). *USA – China: engagement strategy*. Kyiv: Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. [In Ukrainian]. [Вишневська-Черкас І. Г. США – КНР: стратегія конгейджменту. Київ : Дипломатична академія України при МЗС України, 2016. 328 с.]
- Yanchenko, V. (2024). China has increased supplies of high-precision machine tools to Russia’s military-industrial complex 10 times, – The Financial Times Source. [In Ukrainian]. [Янченко В. Китай у 10 разів збільшив постачання високоточних верстатів для ВПК Росії, – The Financial Times. Цензор.НЕТ : веб-сайт]. Retrieved from: URL: <https://censor.net/ua/n3465282> (accessed 03.01.2024).
- Yatsenko, B. (2022). Geostrategic positioning economically developed countries in the modern world. *Ukrainian Geographical Journal, 2*, 46-53. DOI: 10.15407/ugz2022.02.046. [In Ukrainian]. [Яценко Б. Геостратегічне позиціонування економічно розвинених країн сучасного світу. *Український географічний журнал*. 2022. № 2. С. 46–53.]
- Yergin, D. (2022). *The New Map. Energy, Climate, and the Clash of Nation*. Kyiv: Laboratoria. [In Ukrainian]. [Єрґін Д. Нова карта світу. Енергетика, клімат, конфлікти. Київ : Лабораторія, 2022. 488 с.]
- Zhen, F. (2017). Analysis of trade and economic cooperation between China and Ukraine within the framework of the “One Belt, One Road” strategy. *Ukraine-China, 3*, 78-83. [In Ukrainian]. [Жень Фей. Аналіз торговельно-економічного співробітництва Китаю та України в рамках стратегії “Один пояс, один шлях”. *Україна-Китай*. 2017. №3(9). С. 78–83.]
-